هـ) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۸ چهار مورد از ویژگی‌های امیرمؤمنان (ع) در بررسی بزرگان علم و دانش را بنویسید. (۲)

۹ ✪ دو مورد از فضیلت‌های حضرت علی (ع) را نام ببرید. (۱)

۱۰ امام علی (ع) پس از قبول خلافت چه کسی را الگو قرار داد و سرلوحهٔ کار ایشان چه بود؟ (۱)

۱۱ نخستین اقدام امیرمؤمنان در فردای خلافت چه بود؟ واکنش مردم به این اقدام را بنویسید. (۱)

(زابل ـ مدرسهٔ رضوان ـ خرداد ۹۷ با اندکی تغییر)

۱ امام علی (ع) و پیروان ایشان (۰/۵) ۲ عصمت (۰/۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ نادرست (۰/۲۵) ۵ والا (۰/۲۵) – بلند مرتبه (۰/۲۵)
۶ گزینهٔ «ج» (۰/۵) ۷ گزینهٔ «د» (۰/۵) ۸ ۱– در میدان جنگ، شجاع‌ترین (۰/۵)، ۲– در محراب عبادت، عابدترین (۰/۵)، ۳– در مقام قضاوت، دقیق‌ترین (۰/۵)، ۴– در کلاس درس، عالم‌ترین (۰/۵) ۹ ۱– علم بی‌کران (۰/۵)، ۲– عدالت بی‌مانند (۰/۵) ۱۰ ایشان از همان آغاز با الگو قرار دادن سیره و روش پیامبر (ص) (۰/۵) مبارزه با تبعیض و نابرابری و برقراری عدالت را سرلوحهٔ کار خود قرار داد. (۰/۵)
۱۱ ایشان پس از پرداخت هزینه‌های عمومی کشور از بیت‌المال، باقی‌ماندهٔ آن را میان مردم به‌طور مساوی تقسیم کرد. (۰/۵) محرومان خوشحال شدند؛ اما عده‌ای که دوره‌های قبل دریافت‌های ویژه و کلان داشتند، اعتراض کردند. (۰/۵)

درس ۹: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رحلت رسول خدا ﷺ

مفاهیم آموزشی

هدف درس: تبیین مشکلات ائمهٔ اطهار (ع) در همراه نمودن مردم با خود

بر اساس تدبیر حکیمانهٔ خداوند، امیرالمؤمنین (ع) و امامان معصوم (ع) جانشینی رسول خدا (ص) را برعهده گرفتند و از جانب خدا به ولایت و رهبری جامعه برگزیده شدند.

خلاصه‌ای از رخدادهای عصر ائمه (ع)

پس از رحلت رسول خدا (ص) نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت.

ـ امامان معصوم (ع) با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه‌جانبهٔ مسئولیت‌های خود شدند.

ـ فقط در یک دورهٔ کوتاه چهار سال و نه ماه، اداره حکومت به امام علی (ع) رسید و آن حضرت، عالی‌ترین نمونهٔ حکومت را عرضه کرد.

ـ بنی امیه کسانی بودند که سرسختانه با پیامبر اکرم (ص) مبارزه کرده بودند و فقط هنگامی تسلیم شدند که پیامبر اکرم (ص) شهر مکه را فتح کرد و آنان راهی جز تسلیم و اطاعت نداشتند.

ابوسفیان رهبری مشرکان را بر عهده داشت و حدود دو سال قبل از رحلت پیامبر (ص) به ناچار اسلام آورد.

ـ معاویه جنگ صفین را علیه امام علی (ع) به راه انداخت و در زمان امام حسن (ع) با بهره‌گیری از ضعف و سستی یاران امام، حکومت مسلمانان را به دست گرفت و خلافت رسول خدا (ص) را به سلطنت تبدیل کرد.

اقدامات زشت یزید:
- احکام خداوند، مانند نماز را به بازی و سخره می‌گرفت،
- آشکارا شراب می‌خورد،
- سگ بازی و میمون بازی می‌کرد و با آنها وارد مجالس می‌شد،
- نوهٔ گرامی پیامبر، امام حسین (ع) و یارانش را با وضع هولناکی به شهادت رساند،
- خانوادهٔ امام حسین (ع) را به عنوان اسیر، در شهرها گرداند.

توجه: امام علی (ع) بارها در سخنرانی‌های خود، مسلمانان را نسبت به سستی‌شان در مبارزه با حکومت بنی‌امیه بیم می‌داد آیندهٔ سرپیچی از دستورات امام و اختلاف و تفرقه میان مسلمانان و در نتیجه سوار شدن بنی‌امیه بر تخت سلطنت را می‌دید و آنان را بیم می‌داد.

ـ پس از سقوط بنی‌امیه، حکومت مسلمانان به دست بنی عباس افتاد.

ـ بنی عباس روش سلطنتی بنی‌امیه را ادامه دادند و در ظلم و ستم به اهل بیت پیامبر (ص) از چیزی فروگذار نکردند.

ـ اگر تحول معنوی و فرهنگی ایجاد شده در عصر پیامبر (ص) و دو میراث گران‌قدر آن حضرت ـ قرآن کریم و ائمهٔ اطهار (ع) ـ نبود، جز نامی از اسلام باقی نمی‌ماند.

مشکلات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی پس از رسول خدا (ص)
۱– ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص)
۲– تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث
۳– ارائهٔ الگوهای نامناسب
۴– تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت

@KetabVIPBook

۱- ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص)

- برخی از مسلمانان سخنان آن حضرت را می‌نوشتند و پیامبر نیز به آنان برای نوشتن سخنان خود توصیه کرده بود.
- پس از رحلت پیامبر خدا (ص) سفارش آن حضرت را نادیده گرفتند و نوشتن احادیث آن حضرت را ممنوع کردند.

✪ نتایج نامطلوب ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص)
- الف) افزایش احتمال خطا در نقل احادیث و فراهم شدن امکان کم و زیاد شدن عبارت‌ها یا فراموش شدن اصل حدیث
- ب) فراهم شدن شرایط مناسب برای جاعلان حدیث برای جعل یا تحریف آن به غرض‌های شخصی یا خودداری از نقل برخی احادیث به نفع حاکمان ستمگر
- ج) بی‌بهره ماندن بسیاری از مردم و محققان از یک منبع مهم هدایت و در نتیجه دخالت دادن سلیقهٔ شخصی در احکام دینی و گرفتار اشتباهات بزرگ شدن

توجه: سال‌ها بعد منع نوشتن حدیث پیامبر (ص) برداشته شد و حدیث‌نویسی رواج یافت. به دلیل عدم حضور اصحاب پیامبر (ص) در میان مردم، به دلیل فوت یا شهادت، احادیث زیادی جعل یا تحریف شد، در نتیجه احادیث صحیح از غلط به سادگی قابل تشخیص نبود.

✪ **نکته:** اوضاع نابسامان حدیث برای پیروان ائمه پیش نیامد ← زیرا
- آن بزرگواران (ائمه (ع)) احادیث پیامبر را حفظ کرده بودند.
- شیعیان، این احادیث را از طریق ائمه (ع) که معصوم بوده و سخنانشان مانند سخنان رسول خدا (ص) معتبر بود، به دست آوردند.

۲- تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث

برخی از عالمان وابسته به بنی‌امیه و بنی‌عباس و گروهی از علمای اهل کتاب (یهودی و مسیحی) مانند کعب الاحبار که ظاهراً مسلمان شده بودند، از موقعیت برکناری امام معصوم استفاده کرده و به تفسیر و تعلیم آیات قرآن و معارف اسلامی پرداختند:

روش تفسیر و تعلیم عالمان وابسته به بنی‌امیه و بنی‌عباس
- مطابق افکار خود
- موافق با منافع قدرتمندان

۳- ارائهٔ الگوهای نامناسب

- هر چه که جامعه از زمان پیامبر (ص) فاصله می‌گرفت، حاکمان وقت تلاش می‌کردند که شخصیت‌های اصیل اسلامی، به خصوص اهل بیت پیامبر (ص) را در انزوا قرار دهند و افرادی که از معیارهای اسلامی دور بودند را به جایگاه برجسته برسانند و آنها را راهنمای مردم معرفی کنند.

۴- تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت

پس از گذشت مدتی از رحلت پیامبر (ص)
- جاهلیت با شکلی جدید به زندگی اجتماعی مسلمانان وارد شد.
- شخصیت‌های مورد احترام و اعتماد پیامبر (ص) منزوی شدند.
- طالبان قدرت و ثروت منزلت یافتند.

حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس
- به تدریج مسیر حکومت را عوض کردند.
- برای خود و اطرافیانشان کاخ‌های بزرگ و مجلّل ساختند.
- خزائن خود را از جواهرات گران‌قیمت انباشته کردند.

نتایج رفتار حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس
- جامعهٔ مؤمن و فداکار عصر پیامبر (ص) به جامعه‌ای راحت‌طلب تبدیل شد.
- جامعه به سیره و روش پیامبر اکرم (ص) بی‌توجه گردید.

پیام آیات قرآنی

﴿ وَ ما مُحَمَّدٌ اِلّا رَسولٌ قَدْ خَلَت مِن قَبلِهِ الرُّسُلُ اَ فَاِن ماتَ اَو قُتِلَ اِنقَلَبتُم عَلَی اَعقابِکُم وَ مَن یَنقَلِب عَلیٰ عَقِبَیهِ فَلَن یَضُرَّ اللهَ شَیئًا و سَیَجزِی اللهُ الشّاکِرینَ ﴾ (آل عمران، ۱۴۴)

ترجمه: و محمد نیست، مگر رسولی که پیش از او رسولان دیگری بودند. پس اگر او بمیرد یا کشته شود، آیا شما به گذشته [و آیین پیشین خود] بازمی‌گردید؟ و هر کس به گذشته بازگردد، به خدا هیچ گزند و زیانی نرساند و خداوند به زودی سپاسگزاران را پاداش می‌دهد.

پیام آیه: پیامبر (ص) فقط واسطه‌ای بین خدا و انسان است و اگر نباشد دین خدا مانند قبل باقی است و بازگشت به کفر و ارتداد جایز نیست و سپاسگزاران دچار کفر و ارتداد نمی‌شوند.

@KonkurVIPBook

تدبّر در قرآن ۱۱۱

در آیه شریفهٔ ... :

۱- خداوند چه هشداری به مردم زمان پیامبر می‌دهد؟ خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت

۲- آیا خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت فقط اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ خیر، در صورتی که معیار و ملاک صحیحی برای کارهای خود نداشته باشیم و پایبند دستورات الهی نباشیم، همیشه امکان بازگشت به جاهلیت وجود دارد، همانند پیروان پیامبران قبلی که به آیین‌های گذشته خود بازگشته‌اند.

۳- به نظر شما، سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، چه کسانی هستند؟ کسانی که بر دین حق پایداری کنند و آشکارا از نعمت دین در تمام زمان‌ها دفاع نموده و شاکر نعمت رسالت و حقیقت باشند و به دین گذشته و جاهلیت باز نگردند و مرتد نشوند.

فعالیت کلاسی ۱ ۱۱۲

با همفکری دوستان ...؟ امام صادق (ع) دلیل اصلی شهادت امام حسین (ع) را ـ در زیارت اربعین امام حسین (ع) ـ جهالت و ضلالت مردم می‌دانند؛ زیرا مردم در کربلا نتوانستند امام حق را تشخیص دهند. در زمانی که مثل روز روشن بود که یزید فاسق و گناهکار است، اکثریت مردم زمان امام حسین (ع) به سمت یزید رفتند و امام حق را تنها گذاشتند.

فعالیت کلاسی ۲ ۱۱۶

به نظر شما ...؟ از شرایط به وجود آمده در آن دوران پند و عبرت گرفته و در شرایط مشابه که برای ما پیش می‌آید از رفتار و عکس‌العمل‌های معصومین (ع) و یاران راستینشان الگوبرداری می‌کنیم تا فریب فریبکاران را نخوریم و از تضعیف شیعه جلوگیری کرده و پیروانی باشیم که کمترین اشتباهات فردی و اجتماعی را داشته باشیم؛ به عنوان مثال: در مورد شایعات و اخبار غلط و ... به منابع صحیح آن مراجعه کنیم و در مقابل دشمنان هر عصر، جبهه بگیریم.

اندیشه و تحقیق ۱۱۷

۱- ✪ چه مسائلی زمینه ...؟ زمینهٔ اوّل، منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر (ص) بود. همچنین برخی از عالمان وابسته به بنی‌امیه و بنی‌عباس و گروهی از علمای اهل کتاب (یهودی و مسیحی) که به تفسیر و تعلیم آیات قرآن کریم و معارف اسلامی، مطابق با افکار خود و موافق با منافع قدرتمندان پرداختند.

حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس اغلب به اندیشه‌هایی میدان می‌دادند که به نفع آنان بود و قدرت آنان را تقویت می‌کرد. برخی از دنیاطلبان برای نزدیکی به این حاکمان، احادیثی از قول پیامبر اکرم (ص) جعل می‌کردند و از حاکمان جایزه می‌گرفتند.

۲- تفاوت‌های اساسی حکومت ...؟ تفاوت نخست: عادلانه بودن حکومت رسول خدا (ص) و تکیهٔ حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس بر ظلم و جور بود.

تفاوت دوم: گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط پیامبر اکرم (ص) و میدان دادن حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس به اندیشه‌های غیر اصیل و تحریف شده بود.

تفاوت سوم: پیامبر (ص) به دستورات و احکام الهی به‌صورت دقیق عمل می‌کردند، امّا حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس احکام الهی را رعایت نمی‌کردند.

تفاوت چهارم: شیوهٔ حکومت‌داری پیامبر کاملاً ساده بود، امّا حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس شیوه‌ای اشرافی را در پیش گرفته بودند.

پیشنهاد ۱۱۷

با مطالعهٔ یکی ... .

الف) حماسهٔ حسینی، استاد شهید مرتضی مطهری
ب) تاریخ سیاسی ائمه علیهم‌السلام، جواد محدثی
ج) تاریخ سیاسی اسلام، رسول جعفریان
د) سیرهٔ پیشوایان، مهدی پیشوایی
هـ) پس از پنجاه سال، دکتر سید جعفر شهیدی

دورافتادگی از دین و احکام اسلام و گرویدن به سنت‌های منسوخ شده دیرین برای مردمی که اجتماع نیم قرن پس از محمد را تشکیل می‌دادند طبیعی بود. در اجتماعی که دین و تقوا بر آن حکومت نداشته باشد، پیدایش هرمنکر، چندان غیرعادی به نظر نمی‌رسد. (ص ۶۲)

در بیست سال آخر این پنجاه سال، دیگر سخن در این نبود که زمامدار باید چه کند؟ عادل باشد یا نه؟ اگر برخلاف عدالت رفتار کرد باید بدو هشدار داد یا نه؟ آنچه در این سال‌ها مهم می‌نمود، این که چه باید کرد تا زمامدار را راضی نگاه داشت. (ص ۳۲) زمان گذشت و پس از پنجاه سال، کار مسلمانان به آنجا رسید که یزید بر جایگاه پیامبر خدا تکیه زد. هرآنچه رخ داد براساس اختیار و خواست مسلمانان بود. آنها مسیری را انتخاب کرده بودند که در نهایت به یزید ختم شده بود. یزید بر مسند پیامبر نشست تا یک بار دیگر این آیه قرآن تفسیر شود که، خداوند احوال هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد، جز متناسب با آنچه که آنها برای خود رقم می‌زنند.

دنیاطلبی و اشرافیت، بی‌عدالتی و تبعیض، فراموشی برادری دینی، فخرفروشی به اصل و نسب، نژادپرستی و زیر پا نهادن احکام خدا، همگی به یکباره در قامت یزید تجسم یافت. آری به این ترتیب هیچ چیز، غیرطبیعی رخ نداد. هرآنچه گذشت براساس اختیار و خواست مسلمانان بود. «بیش از چهل سال از مرگ پیغمبر نگذشته بود که رسم دیگری از رسم‌های جاهلیت زنده گردید. چنان که در نظام قبیله رسم است، هرگاه شیخ بمیرد، فرزند ارشد او جای وی را می‌گیرد، معاویه درصدد برآمد این رسم را زنده کند.» (ص ۸۴)

«اگر بی‌عدالتی جزئی در اجتماع پدید آمد و فوری برطرف نگردید، بی‌عدالتی‌های دیگر را یکی پس از دیگری به دنبال خواهد داشت.» (ص ۸۵) «پس از پنجاه سال»

ارزشیابی مستمر

الف) آیه و حدیث: (۱ نمره)

۱ ✪ در آیهٔ شریفهٔ ﴿وَ ما مُحَمَّدٌ اِلّا رَسولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَاِنْ ماتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلیٰ اَعْقابِکُمْ وَ مَنْ یَنْقَلِبْ عَلیٰ عَقِبَیْهِ فَلَنْ یَضُرَّاللهَ شَیْئًا وَ سَیَجْزِی اللهُ الشّاکِرینَ﴾ خداوند چه هشداری به مردم زمان پیامبر می‌دهد؟

۲ حضرت علی(ع) مردم را در نتیجهٔ سرپیچی از دستورات خود و اختلاف و تفرقه میان مسلمانان به دو دسته تقسیم می‌کنند آن دو را نام ببرید.

ب) درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (۰/۵)

۳ ✪ پس از رحلت رسول اکرم (ص) نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت.

درست ☐ نادرست ☐

۴ امام علی (ع) حاکم شدن بنی‌امیه را نتیجهٔ سستی مسلمانان در دفاع از حق می‌داند. درست ☐ نادرست ☐

ج) جمله‌های زیر را با کلمه‌ها یا عبارت‌های مناسب کامل کنید. (۰/۵)

۵ امام علی (ع) در یک دورهٔ کوتاه چهار سال و نه ماهه، عالی‌ترین نمونهٔ ..... را عرضه کرد.

۶ پس از سقوط بنی‌امیه، بنی‌عباس ..... بنی امیه را ادامه دادند.

د) گزینهٔ مناسب را انتخاب کنید. (۱)

۷ ✪ کدام عوامل باعث شدند با وجود ظلم بنی‌امیه و بنی‌عباس به اهل بیت پیامبر(ع)، اسلام باقی بماند؟

الف) تحوّل معنوی و فرهنگی عصر پیامبر(ص)

ب) دو میراث گران‌قدر پیامبر(ص)

ج) اوضاع نابسامان حدیث برای پیروان ائمه (ع)

د) تحوّل معنوی و فرهنگی ایجاد شده در عصر پیامبر(ص) و دو میراث گران‌قدر پیامبر(ص)

۸ چرا با توجه به اینکه منع نوشتن احادیث پیامبر(ص) برداشته شد تشخیص احادیث صحیح از غلط به سادگی میسّر نبود؟

الف) به دلیل عدم حضور اصحاب پیامبر(ص)

ب) به دلیل وجود احادیث جعلی

ج) به دلیل وجود احادیث تحریف شده

د) به دلیل عدم حضور اصحاب پیامبر(ص) و احادیث جعلی و تحریف شده

هـ) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۹ ✪ دو مورد از نتایج نامطلوب ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر(ص) بعد از آن حضرت را بنویسید. (۲)

۱۰ چرا ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر(ص) برای پیروان ائمه مشکلاتی به وجود نیاورد؟ (۱/۵)

۱۱ تحریف در معارف اسلامی یکی از مشکلات فرهنگی، اجتماعی و سیاسی پس از رسول خدا(ص) است، آن را بنویسید. (۱/۵)

(مشهد ـ مدرسهٔ شاهد وارثان نور ـ دی ۹۷)

@KonkurVIPBot

۱ هشدار بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت (۰/۵) ۲ دسته‌ای بر دین از دست دادهٔ خود و دسته‌ای بر دنیای خود که به آن نرسیده‌اند می‌گریند. (۰/۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ درست (۰/۲۵) ۵ حکومت (۰/۲۵) ۶ روش سلطنتی (۰/۲۵) ۷ گزینهٔ «د» (۰/۵) ۸ گزینهٔ «د» (۰/۵) ۹ ۱- احتمال خطا در نقل احادیث افزایش یافت و امکان کم و زیاد شدن عبارت‌ها یا فراموش شدن اصل حدیث فراهم شد. (۱) ۲- شرایط مناسبی برای جاعلان حدیث پیش آمد و آنان بر اساس غرض‌های شخصی به جعل یا تحریف حدیث پرداختند یا به نفع حاکمان ستمگر از نقل برخی احادیث خودداری کردند. (۱) ۱۰ زیرا ائمه (ع) احادیث پیامبر را حفظ کرده بودند و شیعیان این احادیث را از طریق این بزرگواران که خود انسان‌هایی معصوم و به دور از خطا بودند (۱) و سخنانشان مانند سخنان رسول خدا (ص) معتبر و موثق بود، به دست آوردند. (۰/۵) ۱۱ برخی از عالمان وابسته به بنی‌امیه و بنی‌عباس و گروهی از علمای اهل کتاب (یهودی و مسیحی) مانند کعب‌الاحبار که ظاهراً مسلمان شده بودند، از موقعیت برکناری امام معصوم استفاده کردند و به تفسیر و تعلیم آیات قرآن و معارف اسلامی مطابق با افکار خود و موافق با منافع قدرتمندان پرداختند. (۰/۷۵) برخی از آنها در مساجد می‌نشستند و داستان‌های خرافی دربارهٔ پیامبران برای مردم نقل می‌کردند. این مطالب به کتاب‌های تاریخی و تفسیری راه یافت. حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس، اغلب به اندیشه‌هایی میدان می‌دادند که به نفع آنان بود و قدرت آن‌ها را تقویت می‌کرد. برخی از دنیاطلبان، برای نزدیکی به این حاکمان، احادیثی از قول پیامبر(ص) جعل می‌کردند و از حاکمان جایزه می‌گرفتند. (۰/۷۵)

دانش آموز عزیز!!! { برای مطالعهٔ آزمون پایانی دی ماه به انتهای بخش دین و زندگی (۲) کتاب، قسمت آزمون پایانی مراجعه کنید. }